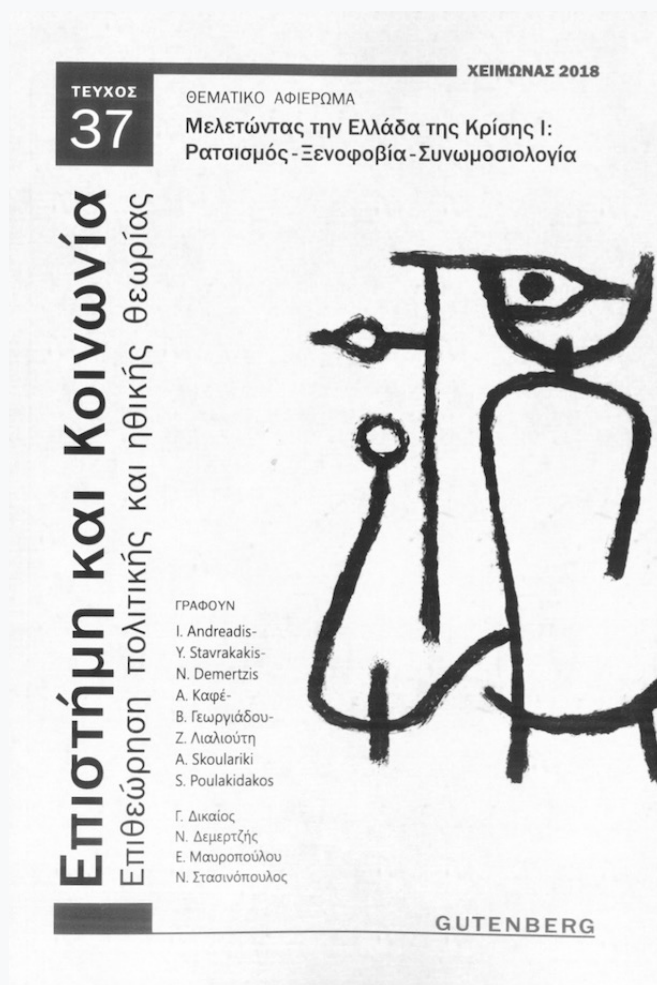

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 37 (2018)

Μελετώντας την Ελλάδα της Κρίσης Ι: Ρατσισμός - Ξενοφοβία - Συνωμοσιολογία

Η συμβολή των Ηνωμένων Εθνών στην επανασύνδεση της βιώσιμης ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος

Γιώργος Δικαίος

doi: [10.12681/sas.10832](https://doi.org/10.12681/sas.10832)

Copyright © 2018, Γιώργος Δικαίος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δικαίος Γ. (2018). Η συμβολή των Ηνωμένων Εθνών στην επανασύνδεση της βιώσιμης ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 37, 139–169. <https://doi.org/10.12681/sas.10832>

*Γιώργος Δικαίος**

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΣΤΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Τα Ηνωμένα Έθνη στην προσπάθειά τους να καταπολεμήσουν τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η διεθνής κοινότητα, υιοθέτησαν τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης. Οι Στόχοι αυτοί περιλαμβάνουν ένα ευρύτατο πεδίο δράσεων με στόχο την προώθηση τόσο της διακρατικής συνεργασίας όσο και της συνεργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των κατοίκων του πλανήτη. Πέρα από την παρουσίαση των Στόχων και των τρόπων εφαρμογής τους, στο άρθρο γίνεται και συζήτηση για τη συμβολή των Ηνωμένων Εθνών στην προσπάθεια να διασυνδεθεί η ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος (και δη με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής), καθώς η τελευταία θεωρείται πλέον ένα από τα σημαντικότερα βήματα για τη βελτίωση της ανθρώπινης διαβίωσης στη Γη.

* Βοηθός Ερευνητής, Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών <gdikaio@pspa.uoa.gr>

Εισαγωγή

Ο ΧΑΡΤΗΣ των Ηνωμένων Εθνών στο άρθρο 1, παρ. 3 ορίζει ως βασικό σκοπό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) να προάγει τη 'διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως'. Από την ίδρυσή τους επομένως τα Ηνωμένα Έθνη εμπλέκονται στην αντιμετώπιση μεγάλου εύρους ζητημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος. Εκατοντάδες κείμενα, ψηφίσματα, διακηρύξεις και δράσεις καταρτίζονται κάθε χρόνο από τον ΟΗΕ και στην ουσία αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές γύρω από τις οποίες κινείται η παγκόσμια διακυβέρνηση για τα περισσότερα, αν όχι όλα, από τα βασικότερα προβλήματα που ταλανίζουν τον πλανήτη.

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα με το οποίο ασχολούνται τα Ηνωμένα Έθνη είναι η φτώχεια που επικρατεί σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Γης. Πρόσφατη προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού αποτελούν οι Στόχοι της Χιλιετίας,¹ οι οποίοι υιοθετήθηκαν το 2000 από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ και είχαν χρονικό ορίζοντα εφαρμογής μία δεκαπενταετία. Παράλληλα, ήδη από τη Διάσκεψη του Ρίο το 1992² η βιώσιμη ανάπτυξη είχε τεθεί ως μοχλός προώθησης της διεθνούς συνεργασίας (Δούση 2015) στη βάση του 'μαγικού τριπτύχου': οικονομική ανάπτυξη, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική ευημερία.

Έτσι, όταν το 2012 συζητήθηκε σε διεθνές επίπεδο η συνέχιση των Στόχων της Χιλιετίας και με την παραδοχή ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είχε καταλήξει να υπηρετεί μόνο την οικονομική ανάπτυξη, προέκυψε η ιδέα θέσπισης συγκεκριμένων στό-

1. Millenium Developmental Goals: στα ελληνικά έχει επικρατήσει ο όρος Στόχοι της Χιλιετίας, ενώ κανονικά πρόκειται για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας.

2. Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Ρίο ντε Τζανέιρο, 3-14 Ιουνίου 1992.

χων. Επρόκειτο για μια προσπάθεια να δοθεί εκ νέου ώθηση στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ώστε αυτή να εκπληρώσει τον αρχικό της σκοπό καλύπτοντας και τις τρεις διαστάσεις του τριπτύχου (Sachs 2012: 2206, Sachs 2015: 55). Η μέθοδος που επιλέχθηκε να γίνει αυτό (και που τελικά υιοθετήθηκε το 2015) ήταν να διευρυνθούν σημαντικά οι στόχοι και να συμπεριλάβουν ζητήματα που αφορούν τόσο την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής όσο και την οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη με στόχο πάντοτε τη βιώσιμη λειτουργία και εξέλιξη του πλανήτη.

Το παρόν άρθρο χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο τίθεται σύντομα το ιστορικό και θεωρητικό πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και επισημαίνεται η ανισοροπία που παρατηρείται μεταξύ των τριών διαστάσεών της. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης με έμφαση στο ποιοι δρώντες καλούνται να τους εφαρμόσουν και με ποιους τρόπους. Το τρίτο μέρος ασχολείται με τη βασική προσθήκη στη θεματολογία των Στόχων, την περιβαλλοντική προστασία. Ιδιαίτερα τονίζεται η Συμφωνία των Παρισίων (2015), που αφορά την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, και το πώς αυτή βρίσκεται σε άμεση σχέση με την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Τόσο οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης όσο και η Συμφωνία των Παρισίων είναι δύο από τα σημαντικότερα κείμενα που υιοθετήθηκαν στα τέλη του 2015 για τη μετάβαση σε έναν καλύτερο κόσμο, δίνοντας ιδιαίτερο βάρος στην προστασία του περιβάλλοντος. Έχει πολύ ενδιαφέρον το πώς μέσα από την περιβαλλοντική προστασία προωθείται η κοινωνική ευημερία και η προσπάθεια για έναν πιο δίκαιο κόσμο, σε συνδυασμό με την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη.

Τα ερωτήματα που καλείται να απαντήσει το άρθρο είναι: αποτελεί η Συμφωνία των Παρισίων το κατάλληλο εργαλείο για την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης; Είναι δυνατόν η υιοθέτηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης και της Συμφωνίας των Παρισίων να ενισχύσει πράγματι την περιβαλλοντική προστασία στο πλαίσιο του 'μαγικού' τριπτύχου της βιώσιμης ανάπτυξης, συμβάλλοντας έτσι στην επιτυχή εφαρμογή του;

1. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έκανε την επίσημη εμφάνισή της το 1987 στην έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη με τίτλο 'Our Common Future', γνωστή και ως 'Έκθεση Brundtland'³ (United Nations 1987). Σύμφωνα με την έκθεση,

βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να περιορίζει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Περιέχει δύο βασικές έννοιες: την έννοια των 'αναγκών', ιδιαίτερα τις βασικές ανάγκες των φτωχών ανά τον κόσμο, στις οποίες πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και την ιδέα ότι η εκάστοτε κατάσταση στην οποία βρίσκονται η τεχνολογία και η κοινωνική οργάνωση επιβάλλει περιορισμούς στη δυνατότητα του περιβάλλοντος να ανταποκρίνεται στις τρέχουσες και τις μελλοντικές ανάγκες.⁴

Στη συνέχεια η βιώσιμη ανάπτυξη υιοθετήθηκε ως έννοια από τη Διάσκεψη του Ρίο το 1992 και αναδείχθηκε σε ακρογωνιαίο λίθο για την εξέλιξη της αναπτυξιακής πορείας του πλανήτη. Η υιοθέτηση αυτή αποτέλεσε τολμηρή κίνηση, εάν αναλογιστούμε ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αμφισβητεί ευθέως το δυτικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, τονίζοντας α) ότι είναι αποτυχημένο, καθώς επικεντρώνεται μόνο σε ένα πολύ μικρό κομμάτι της Γης και απ' ό,τι φαίνεται έχει χρονικό περιορι-

3. Η Gro Harlem Brundtland, υπουργός Περιβάλλοντος και μετέπειτα Πρωθυπουργός της Νορβηγίας, προέδρευε της Παγκόσμιας Επιτροπής.

4. 'Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It contains within it two key concepts: the concept of 'needs', in particular the essential needs of the world's poor, to which overriding priority should be given; and the idea of limitations imposed by the state of technology and social organization on the environment's ability to meet present and future needs'.

σμό και β) ότι είναι επιβλαβές για το περιβάλλον (Baker 2016: 1-2, 5). Αμφισβητεί επομένως τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η δυτική κοινωνία και επί της ουσίας ζητά να αλλάξει ο τρόπος διακυβέρνησης όλων των κοινωνιών του πλανήτη με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο άρθρο δεν θα αναλυθεί εις βάθος η κριτική που έχει ασκηθεί στο υπάρχον οικονομικό και αναπτυξιακό μοντέλο, αλλά θα τονιστούν ορισμένα σημεία της κριτικής που προέρχεται κυρίως από τη θεωρία της περιβαλλοντικής προστασίας. Άλλωστε η βιώσιμη ανάπτυξη ως έννοια αναπτύχθηκε από τον συγκερασμό της ανάπτυξης, που αποτελεί παραδοσιακό κοινωνικό και οικονομικό στόχο, και της βιωσιμότητας, που αποτελεί οικολογικό/περιβαλλοντικό στόχο (Baker 2016: 24).

Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυση, αξίζει να αναφερθεί ότι για το τι ακριβώς είναι βιώσιμη ανάπτυξη δεν υπάρχει σύγκλιση απόψεων. Υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί,⁵ άλλοι πολύ φιλόδοξοι και άλλοι πολύ απαισιόδοξοι. Πρέπει να πούμε ότι ακριβώς λόγω της ασάφειας που ενέχει ο ορισμός, που έδωσε η έκθεση Brundtland, η βιώσιμη ανάπτυξη είναι πολύ προσφιλής έννοια στα κράτη, καθώς καθένα δύναται να την ερμηνεύει με τον τρόπο που το συμφέρει – συχνά βεβαίως εις βάρος της βιωσιμότητας και υπέρ της ανάπτυξης. Παρ' όλα αυτά, επειδή ο ορισμός της Έκθεσης Brundtland διαμόρφωσε τον βασικό άξονα της σχέσης ανάπτυξης και περιβάλλοντος, χρησιμοποιείται εδώ —αλλά και γενικότερα από την επιστημονική κοινότητα— ως αντιπροσωπευτικός ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η βιώσιμη ανάπτυξη επομένως δίνοντας έμφαση στο περιβάλλον έχει ως σκοπό τη δημιουργία μιας 'οικολογικής κοινωνίας', η οποία θα ζει αρμονικά με τη φύση, και όχι μόνο την προστασία του περιβάλλοντος. Προσπαθεί δηλαδή να συμφιλιώσει και να αντιμετωπίσει ως ίσες την οικονομική ανάπτυξη, την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική ευημερία.

5. Για έναν κατάλογο ορισμών που έχουν δοθεί για τη βιώσιμη ανάπτυξη, πέραν αυτού της έκθεσης Brundtland, βλ. Hess 2016: 429.

Ο στόχος είναι τόσο η καλύτερη δυνατή λειτουργία του συνόλου του οικοσυστήματος στο παρόν όσο και η διασφάλιση των φυσικών και οικονομικών πόρων για την κοινωνική ευημερία στο μέλλον. Μάλιστα από κάποιους αναλυτές (Kerschner & Wagner 2016: 59) δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις ανάγκες των μελλοντικών γενεών, καθώς αυτές είναι που θα υποφέρουν περισσότερο στην περίπτωση που συνεχιστεί η αλόγιστη χρήση και κατανάλωση των φυσικών πόρων. Είναι εμφανές ότι υιοθετείται μια παγκόσμια —και όχι απλώς τοπική ή περιφερειακή— προοπτική εφαρμογής και υλοποίησης του μοντέλου που προτείνει η βιώσιμη ανάπτυξη. Στόχος είναι η ανάπτυξη να γίνεται βάσει των δυνατοτήτων του πλανήτη για την προστασία ολόκληρης της ανθρωπότητας και του μέλλοντός της και όχι για την εξυπηρέτηση συμφερόντων συγκεκριμένων ομάδων ή ατόμων (Baker 2016: 6).

Έχει υποστηριχθεί κατά καιρούς ότι η επίτευξη των περιβαλλοντικών και εκείνη των αναπτυξιακών στόχων συνδέονται άμεσα και ότι για να επιτευχθούν οι μεν χρειάζονται οι δε και το αντίστροφο (Chasek, Downie & Welsh Brown 2014: 319). Στο σημείο αυτό πολύ σημαντικό ρόλο έρχεται να παίξει η τεχνολογία, στην οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση και η Έκθεση Brundtland. Αν υπάρξει ορθή διαχείριση και χρήση της τεχνολογίας, τότε είναι δυνατόν να υπάρχει παράλληλα οικονομική ανάπτυξη, να βρεθούν τρόποι να προστατεύεται το περιβάλλον και να λυθούν πολλά από τα κοινωνικά προβλήματα που μαστίζουν μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Γης, με κύρια τη φτώχεια και την πείνα.

Ένα από τα βασικά εμπόδια στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας ιδιαίτερα είναι το υπάρχον εμπορικό σύστημα. Οι αναφορές στα προβλήματα που προκαλεί το ελεύθερο εμπόριο και το σύστημα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) πολλαπλασιάζονται διαρκώς. Υπάρχει εμφανής ανάγκη για αναδιάρθρωση του διεθνούς εμπορικού συστήματος, έτσι ώστε οι περιβαλλοντικές πολιτικές που υιοθετούνται από ορισμένα κράτη να μη θεωρούνται αθέμιτος ανταγωνισμός και να μην παρεμποδίζεται η εφαρμογή

τους λόγω αυτού. Παρ' όλα αυτά δεν φαίνεται να υπάρχει η διάθεση να δοθεί χώρος στην περιβαλλοντική προστασία ούτε εντός του πλαισίου του ΠΟΕ ούτε και στο πλαίσιο νέων εμπορικών συμφωνιών που έχουν υιοθετηθεί ή βρίσκονται υπό διαπραγματεύση (Δούση 2017: 84-6, Chasek, Downie & Welsh Brown 2014: 319-20).

Το αίτημα για βιώσιμη ανάπτυξη επομένως παραμένει επίκαιρο και ίσως παρουσιάζει και μεγαλύτερη δυναμική αυτή την περίοδο, που τα φαινόμενα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της κλιματικής αλλαγής είναι πιο εμφανή απ' ό,τι πριν από εικοσιπέντε χρόνια. Το σημαντικότερο όμως είναι να υπάρξει τόσο η πολιτική βούληση να αλλάξει το υπάρχον οικονομικό μοντέλο όσο και η αποδοχή από την κοινωνία ότι το μοντέλο αυτό έχει τα όριά του και ότι κάποια στιγμή οι επιπτώσεις που ολόκληρος ο κόσμος θα κληθεί να αντιμετωπίσει θα είναι σοβαρότατες και πιθανότατα μη αναστρέψιμες (IPCC 2014). Ωστόσο επειδή οι επιπτώσεις αυτές δεν είναι ακόμη πραγματικά εμφανείς ή καταλογίζονται στη φυσική εξέλιξη του περιβάλλοντος, πολλοί ιδίως στον δυτικό κόσμο δεν αντιλαμβάνονται τη σοβαρότητα του ζητήματος, καθώς η κλιματική αλλαγή δεν τους επηρεάζει άμεσα.

Είναι προφανές και σημειώνεται από πολλούς αναλυτές (Δούση 2014: 215, Chasek, Downie & Welsh Brown 2014: 332) ότι, παρά τον αρχικό ενθουσιασμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η πολιτική βούληση για την εφαρμογή της γρήγορα εξασθένησε για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι η αμφιβολία ορισμένων κυβερνήσεων για το ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα υπονομεύουν τα συμφέροντα των κρατών τους, κάτι που συναντάμε ακόμη και σήμερα από ορισμένες κυβερνήσεις, με πιο πρόσφατο παράδειγμα την αμερικανική κυβέρνηση Trump (BBC 2017, Δούση 2017). Ο δεύτερος λόγος, και κατά τη γνώμη μου ο πιο ισχυρός, εντοπίζεται στον φόβο των κρατών ότι η ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης (σε διεθνές επίπεδο) θα σήμαινε και την ταυτόχρονη μείωση της κρατικής κυριαρχίας. Η μορφή των μηχανισμών εφαρμογής των υπό εξέταση Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης και της Συμφωνίας των Παρισίων έρχεται

κατ' αρχήν να επιβεβαιώσει τον φόβο αυτόν. Τόσο στους Στόχους όσο και στη Συμφωνία καθορίζεται ότι η υλοποίησή τους εναπόκειται στην καλή θέληση των κρατών. Ίσως όμως, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, αυτή ακριβώς η 'νομική αδυναμία' είναι πλεονέκτημα, το οποίο ενισχύει την προσδοκία της εφαρμογής πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

2. Ποιοι είναι οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Τον Σεπτέμβριο του 2015 στην ετήσια διάσκεψη της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ υιοθετήθηκε έκθεση με τίτλο 'Αλλάζοντας τον κόσμο μας: Η ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ως το 2030' (General Assembly 2015). Στην έκθεση αυτή περιλαμβάνονται οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι οποίοι έρχονται να αντικαταστήσουν τους Στόχους της Χιλιετίας που είχαν τεθεί το 2000. Η ιδέα της συνέχισης των Στόχων της Χιλιετίας συζητήθηκε κατ' αρχάς στη Διάσκεψη Ρίο+20⁶ το 2012. Οι εκπρόσωποι των κρατών έκαναν απολογισμό και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι αρχικές συνθήκες που είχαν συνομολογηθεί στο Ρίο το 1992 (Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα) δεν ήταν ευρέως γνωστές στις κοινωνίες των πολιτών, οι δε σκιοποί τους είχαν επιτευχθεί ελάχιστα, αν όχι καθόλου. Συνέπεια της παραδοχής αυτής ήταν η αναζήτηση προτάσεων που θα είχαν μεγαλύτερη απήχηση και επιτυχία ως προς το αποτέλεσμα. Έτσι και με την προτροπή του Γενικού Γραμματέα των ΗΕ στράφηκαν στους Στόχους της Χιλιετίας που, παρότι και αυτοί δεν είχαν επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό, είχαν καταφέρει να δημιουργήσουν μια ολιστική προσέγγιση έναντι κάποιων διε-

6. Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ρίο ντε Τζανέιρο, 13-22 Ιουνίου 2012. Αναφέρεται εν συντομία ως Ρίο+20, διότι έγινε είκοσι χρόνια μετά την προηγούμενη Διάσκεψη στο Ρίο, στην οποία —υπενθυμίζεται— υιοθετήθηκε επισήμως για πρώτη φορά από τη διεθνή κοινότητα η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης.

θνών προβλημάτων (κυρίως την καταπολέμηση της φτώχειας και τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής) και να κινητοποιήσουν τη διεθνή κοινότητα για σοβαρά κοινωνικά ζητήματα. Επιπλέον διαφαινόταν ήδη ότι οι Στόχοι της Χιλιετίας είχαν καταφέρει να αλλάξουν την αντίληψη γύρω από την προσπάθεια για έναν καλύτερο κόσμο, με την αναγνώριση ότι τελικά οι εθελοντικές συμφωνίες είναι πιο προσφιλείς στα κράτη και σε άλλους φορείς από ό,τι οι δεσμευτικές (όπως οι δύο του Ρίο 1992 που αναφέρθηκαν παραπάνω) (Sachs 2015: 53-54).

Κάνοντας συνεπώς χρήση της ήδη δοκιμασμένης —και εν μέρει επιτυχούς— προσέγγισης συμφωνιών εθελοντικού χαρακτήρα, με την ελπίδα ότι τα κράτη θα αγκαλιάσουν τις προσπάθειες που καταβάλλουν τα ΗΕ για ένα καλύτερο μέλλον, προέκυψαν οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης [Sustainable Development Goals]. Είναι 17 (σε αντίθεση με αυτούς της Χιλιετίας που ήταν οκτώ), περιλαμβάνουν μεγάλο εύρος θεματικών (συμπληρώνονται από 169 εξειδικευμένους στόχους [targets]), τέθηκαν σε εφαρμογή την 1η Ιανουαρίου 2016 και έχουν χρονικό ορίζοντα έως το 2030. Οι Στόχοι αυτοί είναι:

1. Η εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις μορφές της παγκοσμίως
2. Η εξάλειψη της πείνας, η πρόσβαση σε ασφαλείς τροφές και η προώθηση βιώσιμης αγροτικής παραγωγής
3. Η διασφάλιση της υγείας και η προώθηση της ευημερίας για όλους σε όλες τις ηλικίες
4. Η διασφάλιση ποιοτικής και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης και η προώθηση της δια βίου μάθησης για όλους
5. Η επίτευξη ισότητας των φύλων και η ενδυνάμωση των γυναικών και των κοριτσιών
6. Η πρόσβαση σε νερό, η βιώσιμη διαχείρισή του και η δημιουργία αποχετευτικών συστημάτων για όλους
7. Η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή, αξιόπιστη, βιώσιμη και σύγχρονη ενέργεια για όλους
8. Η προώθηση της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης, της πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπούς εργασίας για όλους

9. Η κατασκευή ανθεκτικών υποδομών, η προώθηση της βιώσιμης εκβιομηχάνισης και η ενθάρρυνση της καινοτομίας
10. Η μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των κρατών
11. Η δημιουργία ανοικτών, ασφαλών, ανθεκτικών και βιώσιμων πόλεων
12. Η διασφάλιση βιώσιμης κατανάλωσης και προτύπων παραγωγής
13. Η ανάληψη επείγουσας δράσης για την κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της
14. Η διατήρηση και η βιώσιμη χρήση των ωκεανών, των θαλάσσιων και των θαλάσσιων πόρων με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη
15. Η προώθηση της βιώσιμης χρήσης, προστασίας και αποκατάστασης των επίγειων οικοσυστημάτων, η βιώσιμη διαχείριση των δασών, η καταπολέμηση της ερημοποίησης και η διακοπή της υποβάθμισης του εδάφους και της μείωσης της βιοποικιλότητας
16. Η προώθηση δίκαιων, ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και η εγκαθίδρυση αποτελεσματικών και υπεύθυνων θεσμών σε όλα τα επίπεδα
17. Η ενδυνάμωση των μεθόδων εφαρμογής των Στόχων και η εκ νέου προώθηση των παγκόσμιων συνεργιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη.⁷

7. 1. End poverty in all its forms everywhere 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all 5. Achieve gender equality and empower all women and girls 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation 10. Reduce inequality within and among countries 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sus-

Τέσσερα είναι τα βασικά πλεονεκτήματα των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης σύμφωνα με την υπάρχουσα αρθρογραφία (LeBlanc 2015: 176-178, Sachs 2012: 2210). Πρώτον οι Στόχοι δεν είναι νομικά δεσμευτικοί. Αυτό δίνει την ελευθερία στα κράτη να τους εφαρμόσουν όπως τα ίδια κρίνουν και εκ της εμπειρίας φαίνεται να είναι περισσότερο πρόθυμα να τους υλοποιήσουν, καθώς δεν υπάρχει άμεσος έλεγχος. Επίσης το γεγονός ότι οι Στόχοι είναι στην ουσία μια εθελοντική δέσμευση βοήθησε στο να συμφωνηθεί το περιεχόμενό τους αρκετά εύκολα και σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ συνήθως για τις δεσμευτικές συμφωνίες απαιτείται μεγάλη διάρκεια διαπραγματεύσεων και τελικά συνομολογείται ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής, καθώς πρέπει να συμφωνήσουν όλα τα κράτη. Εδώ δεν συμβαίνει αυτό και το τελικό κείμενο των Στόχων διακρίνεται από φιλόδοξα σχέδια. Το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να θεωρείται και μειονέκτημα, αλλά, όπως ευρέως παρατηρείται (και όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα), οι δεσμευτικές συμφωνίες δεν συνεπάγονται αναγκαστικά και συμμόρφωση με το περιεχόμενό τους. Επομένως κρίνεται θετικό ότι ένα κείμενο διακηρυκτικού εν γένει χαρακτήρα με σαφείς στόχους τίθεται στη διάθεση των κρατών, τα οποία είναι αρκετά πιο πιθανό —για λόγους τόσο καλής πίστης απέναντι στην υπόλοιπη διεθνή κοινότητα όσο και βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών τους— να προχωρήσουν σε διακρατικές συνεργασίες και να το εφαρμόσουν σε ικανοποιητικό βαθμό.

tainable 12. Ensure sustainable consumption and production patterns 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts 14. Conserve and sustainably use of the oceans, seas and marine resources for sustainable development 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the global partnership for sustainable development (United Nations 2015c).

Δεύτερο πλεονέκτημα είναι ότι οι Στόχοι είναι απλοί και εύκολα αναγνωρίσιμοι. Αυτό μπορεί να τους κάνει δημοφιλείς στην κοινωνία των πολιτών και, ειδικά για τις περιοχές του κόσμου που έχουν περισσότερη ανάγκη, θα μπορέσουν να αποτελέσουν μοχλό πίεσης για τις κυβερνήσεις και τη διεθνή κοινότητα. Τρίτο θετικό στοιχείο, σε σύγκριση μάλιστα με τους Στόχους της Χιλιετίας, είναι ότι οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι εξαιρετικά συνδεδεμένοι μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα ισχυρό δίκτυο μεταξύ Στόχων και εξειδικευμένων στόχων. Αυτό σημαίνει ότι για να επιτευχθεί ένας Στόχος πρέπει να χρησιμοποιηθεί και κάποιος ακόμη και το αντίστροφο (ICSU, ISSC 2015: 21, 73).⁸ Παραδείγματος χάριν ο Στόχος 15 για βιώσιμη διαχείριση των δασών, καταπολέμηση της ερημοποίησης και διακοπή της υποβάθμισης τους εδάφους και της μείωσης της βιοποικιλότητας συνδέεται με τον Στόχο 2 για την εξάλειψη της πείνας, πρόσβαση σε ασφαλείς τροφές και προώθηση βιώσιμης αγροτικής παραγωγής. Η βιώσιμη χρήση και η διατήρηση των φυσικών πόρων συνδέεται άμεσα με την ποιότητα της βιοποικιλότητας και με τη βιώσιμη γεωργική παραγωγή και την ασφάλεια των τροφίμων.

Τέταρτο βασικό πλεονέκτημα των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (πάλι σε σύγκριση με τους Στόχους της Χιλιετίας) είναι ο έντονος περιβαλλοντικός χαρακτήρας που έχουν – σχεδόν οι μισοί έχουν άμεση σχέση με την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

2.1. Πώς θα εφαρμοστούν οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης πέρα από τον βασικό τους σκοπό, που είναι η βελτίωση των συνθηκών της ανθρώπινης ζωής και η βιώσιμη ανάπτυξη του πλανήτη στο σύνολό του, έχουν σκοπό και να επαναπροωθήσουν και να εμπλουτίσουν το τρίπτυχο της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης (1992): οικονομική ανά-

8. Στην έκθεση των ICSU & ISSC υπάρχει αναλυτική παρουσίαση των διασυνδέσεων των Στόχων.

πτυξη, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική ευημερία. Στην ουσία έρχονται να αμφισβητήσουν τη μέχρι στιγμής (αποτυχημένη) εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία επικεντρώθηκε τελικώς στην οικονομική ανάπτυξη αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις άλλες δύο διαστάσεις.⁹ Για κάποιους αναλυτές μάλιστα οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης αφορούν κυρίως την κοινωνική και την περιβαλλοντική διάσταση και αμφισβητούν το υπάρχον σύστημα οικονομικής ανάπτυξης και το business-as-usual, προτείνοντας ένα νέο πλαίσιο εφαρμογής για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Gupta & Vegelin 2016: 435, Sachs 2015: 55).

Για να εφαρμοστούν οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης και για να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα πρέπει επίσης να προστεθεί ένα ακόμη βασικό στοιχείο στη φιλοσοφία της βιώσιμης ανάπτυξης: η καλή διακυβέρνηση, όπως άλλωστε πρεσβεύει και ο Στόχος 16. Ενέργειες για την εκτέλεση του φιλόδοξου αυτού σχεδίου πρέπει να γίνουν σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο και η συνεργασία των επιπέδων αυτών να είναι αγαστή. Οι περισσότεροι εξειδικευμένοι στόχοι εστιάζουν σε προσπάθειες που πρέπει να γίνουν στο εθνικό επίπεδο (Gupta & Vegelin 2016: 441), δίνοντας έτσι μια κρατοκεντρική προσέγγιση στην εφαρμογή των Στόχων. Αυτό βεβαίως σημαίνει πως η κεντρική κυβέρνηση κάθε κράτους πρέπει να μετακυλήσει αρμοδιότητες στο τοπικό επίπεδο διατηρώντας η ίδια τον έλεγχο των ενεργειών και πως πρέπει να αναζητήσει τις καλύτερες δυνατές ευκαιρίες στο διεθνές επίπεδο για βοήθεια. Σημαντικό στοιχείο για τη σωστή και αποτελεσματικότερη λειτουργία αυτής της διάδρασης μεταξύ των επιπέδων αποτελεί η αναβάθμιση του συστήματος διάδοσης και πρόσληψης πληροφοριών. Οι πληροφορίες και τα στοιχεία που αφορούν τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και που χρησιμοποιεί κάθε κράτος πρέπει, εκτός από το να είναι ακριβή

9. Για μια πρόσφατη κριτική για το θέμα αυτό στην ελληνική βιβλιογραφία βλ. Σμπώκος 2015. Επιπλέον σημειώνεται ότι το φαινόμενο της επικράτησης της οικονομικής ανάπτυξης παρατηρείται έντονα και στον δυτικό κόσμο μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης (Kerschner & Wagner 2016: 60).

και να ενημερώνονται συνεχώς,¹⁰ να είναι και εύκολα προσβάσιμα σε όλους τους εμπλεκόμενους και ενδιαφερόμενους φορείς (Gupta & Vegelin 2016: 444).

Επιπλέον πολύ σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή των Στόχων έχει να παίζει η σύγχρονη τεχνολογία με τη χρήση των πιο πρόσφατων επιτευγμάτων της, έτσι ώστε να εξοικονομείται όσο το δυνατόν περισσότερη ενέργεια, η ενέργεια που χρησιμοποιείται να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο φιλική προς το περιβάλλον και οι υποδομές και τα συστήματα να είναι σύγχρονα (Sachs 2015: 60, Zapatrina 2016: 39). Ακόμη χρήσιμο είναι να τεθούν σε ισχύ τα υπό συζήτηση συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα και ενδιάμεσα χρονικά σημεία, ώστε να υπάρχει στενότερη παρακολούθηση της εφαρμογής των στόχων και να μη γίνει απολογισμός κατευθείαν το 2030. Πρέπει να δημιουργηθεί επίσης ένας καλύτερος σχεδιασμός χρηματοδότησης, έτσι ώστε οι (εθελοντικές) εισφορές από τους εμπλεκόμενους φορείς να καταβάλλονται τακτικά και να υπάρχει έλεγχος για την κίνηση των χρημάτων (Sachs 2012: 2210-11). Βεβαίως με τα παραπάνω η εφαρμογή των Στόχων μπορεί να γίνει πιο απαιτητική και τα κράτη να χάσουν την αρχική τους προθυμία ή ακόμη και να αντιδράσουν σε ορισμένα σημεία. Απαιτείται συνεπώς ιδιαίτερη προσοχή στο πώς θα καταρτιστούν τόσο τα χρονοδιαγράμματα όσο και τα χρηματοδοτικά σχέδια. Είναι πάντως προφανές ότι οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης προσπαθούν να δράσουν με στόχο την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης, τόσο με την προσπάθεια συμφιλίωσης των τριών διαστάσεών της, όσο και με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, αναγκαίο μέσο για την επιτυχή εφαρμογή της, σύμφωνα και με τον ορισμό που δίνει η Έκθεση Brundtland.

10. Έχει ασκηθεί κριτική για τους Στόχους της Χιλιετίας ότι συχνά οι πληροφορίες που ήταν προσβάσιμες ήταν ή συγκεχυμένες ή παλιές (Sachs 2012: 2210).

2.2. Ποιοι φορείς συμμετέχουν

Οι φορείς που συμμετέχουν στην εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης δεν είναι μόνο τα κράτη. Για να καταστούν εφικτοί οι Στόχοι —και σε αυτό συμφωνούν όλοι οι ιθύνοντες και όλοι οι αναλυτές—, πρέπει να συμμετάσχει ενεργά και ο ιδιωτικός τομέας και να συνεργαστεί όσο το δυνατόν καλύτερα με τον δημόσιο [public-private partnerships] σε όλα τα επίπεδα. Η θεματολογία του τελευταίου από τους 17 Στόχους είναι ακριβώς αυτή, δηλαδή η επιτυχία των Στόχων μέσω της συμμετοχής, της συνδιαμόρφωσης και της εκτέλεσης των έργων μέσα από την παγκόσμια συνεργασία. Κύριος λόγος βεβαίως για τον οποίο κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα είναι η χρηματοδότηση του όλου εγχειρήματος (που υπολογίζεται σε πάνω από ένα τρισεκατομμύριο δολάρια), την οποία τα κράτη από μόνα τους —και με δεδομένη την οικονομική αστάθεια που χαρακτηρίζει τα τελευταία χρόνια το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα— δεν θα μπορούσαν να διαθέσουν (Zapatrina 2016: 40).

Η ιδέα των συμπράξεων μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα σε διεθνές επίπεδο ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 στο πλαίσιο των ΗΕ με σκοπό την καλύτερη υλοποίηση δημόσιων πολιτικών που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι συμπράξεις αυτές σταδιακά αναπτύχθηκαν σε ένα χρησιμότητα εργαλείο για την εφαρμογή των διακρατικών συμφωνιών, καθώς τα κράτη συχνά αδυνατούν για λόγους χρηματοδοτικών, τεχνολογίας και τεχνολογίας να εφαρμόσουν τις φιλόδοξες διεθνείς πολιτικές. Το εύρος που καλύπτουν οι συμπράξεις εκτείνεται από χαλαρού τύπου συνέργειες μέχρι συγκεκριμένες δράσεις (Δούση 2014: 178-182, United Nations 2015b). Τα ΗΕ έχουν κατά καιρούς υιοθετήσει ψήφισμα με στόχο την οργάνωση και την επίβλεψη των συμπράξεων.¹¹ Το ίδιο μοντέλο επιλέχθηκε και

11. Το πιο πρόσφατο ψήφισμα υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 2015, δηλαδή λίγο πριν τεθούν σε ισχύ οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης και φέρει τον τίτλο 'Towards Global Partnerships: A Principle-based Approach to Enhance Cooperation between the United Nations and all relevant partners' (United Nations General Assembly 2015).

για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης με την εμφατική διατύπωση του Στόχου 17, καθώς γίνεται αντιληπτό ότι χωρίς τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα, τα κράτη —και ιδιαίτερα τα αναπτυσσόμενα— δεν θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν παρά στο ελάχιστο στις επιταγές των Στόχων.

Εδώ πρέπει να γίνει αναφορά στη συμβολή των τοπικών κοινωνιών, η οποία είναι ουσιώδης για την επιτυχή υλοποίηση των Στόχων και γενικότερα της βιώσιμης ανάπτυξης. Γίνεται λόγος φυσικά για τις φτωχότερες κοινωνίες, οι οποίες επηρεάζονται άμεσα από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τις αλλαγές του κλίματος, με αποτέλεσμα να πλήττονται και η κοινωνική συνοχή και η οικονομική ανάπτυξη. Ο Στόχος 5 μιλά για την ισότητα των φύλων και ιδιαίτερα την ενίσχυση των γυναικών και των κοριτσιών. Το 70% του φτωχότερου πληθυσμού της Γης είναι γυναίκες, οι οποίες όμως παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης (π.χ. παραγωγή τροφής, εφοδιασμός με πόσιμο νερό κ.ά.) (van den Berg & Cando-Noordhuizen 2017). Αν δεν υπάρξουν πολιτικές με ειδική μέριμνα για αυτές τις ομάδες του πληθυσμού, πώς αναμένεται να γίνει ο κόσμος πιο ίσος και να απολαμβάνουν όλοι ανεξαιρέτως ένα βιώσιμο βιοτικό επίπεδο; Για τις αναπτυσσόμενες κοινωνίες η λογική που πρέπει να επικρατήσει είναι η μετάβαση σε ένα διαφορετικό παραγωγικό μοντέλο. Είναι έτοιμες οι πολιτικές ηγεσίες να αλλάξουν κατεύθυνση στα αναπτυξιακά τους σχέδια ή να αναλάβουν δράσεις προστασίας του πληθυσμού, όπου και αν βρίσκεται αυτός;

Η παγκόσμια συνεργασία επομένως, πέρα από τις συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, πρέπει να αφορά και τις κοινωνίες όλου του κόσμου, οι οποίες πρέπει να αποδεχτούν και να προσπαθήσουν και αυτές για την επιτυχία των Στόχων. Έτσι γίνονται προσπάθειες προώθησης της καλύτερης δυνατής συνεργασίας μεταξύ κυβερνήσεων, κοινωνίας των πολιτών και ιδιωτικού τομέα, με στόχο έναν καλύτερο κόσμο. Ακόμη πιο σημαντικό είναι να βρεθεί ένας τρόπος εφαρμογής των Στόχων στα κράτη με αναδυόμενες οικονομίες, που βρίσκονται σε αναπτυξιακή πορεία (Zapatrina 2016: 39). Τα κράτη αυτά, λόγω της

επιθυμίας τους να ισχυροποιηθούν οικονομικά, δεν υπολογίζουν συχνά την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική ευημερία. Εδώ έρχονται οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης να κρούσουν τον κώδωνα του κινδύνου για το εν ενεργεία οικονομικό μοντέλο και να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους ανάπτυξης, οι οποίοι θα έχουν περισσότερο ανθρωποκεντρικό και φιλικό προς το περιβάλλον χαρακτήρα. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η οικονομική ανάπτυξη ως πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης δεν αφορά τόσο τα αναπτυγμένα κράτη και τις αναδύμενες οικονομίες, αλλά τα φτωχότερα κράτη που καταβάλλουν προσπάθειες να ξεφύγουν από το όριο της φτώχειας. Αν ο συνδυασμός ταυτόχρονης προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική ευημερία τύγχανε ήδη εφαρμογής και οι υπεύθυνοι δρούσαν με τη λογική αυτή, ίσως η βιώσιμη ανάπτυξη να είχε πετύχει πολλά περισσότερα και να μη χρειάζονταν οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης για να τεθεί εκ νέου το βασικό τρίπτυχο σε εφαρμογή.

Επιπλέον, καθώς αναγνωρίζεται ότι το οικονομικό/χρηματοδοτικό ζήτημα αποτελεί την αιχμή του δόρατος για την εφαρμογή των Στόχων, καλούνται όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς να συνεργαστούν μεταξύ τους και να αναπτύξουν ιδιαίτερες σχέσεις με τον ΠΟΕ¹² και με τους θεσμούς που είναι επιφορτισμένοι με την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (ICSU, ISSU 2015: 81), τομέα με ιδιαίτερη οικονομική σημασία ιδίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο λόγος που γίνονται οι αναφορές αυτές είναι πρώτον επειδή οι εμπορικές σχέσεις πλέον καθορίζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις σχέσεις αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών και δεύτερον επειδή (σε αντίθεση με τους Στόχους της Χιλιετίας) η προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται πλέον απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής παγκοσμίως.

Πέραν των ανωτέρω παρατηρήσεων για τα πιθανά προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, πρέπει να σημειωθεί ότι η συνεργασία κυβερ-

12. Άξιο αναφοράς είναι ότι ο ΠΟΕ δεν ανήκει στο σύστημα των ΗΕ.

νήσεων, ιδιωτικού τομέα και κοινωνίας ενέχει πολλούς κινδύνους και στηρίζεται σε λεπτές ισορροπίες: είναι δε πολύ εύκολο να ανακύψουν προβλήματα, ιδιαίτερα σε χώρες με αδύναμους κρατικούς θεσμούς. Ένα επιπλέον μεγάλο ζήτημα που μένει μέχρι στιγμής χωρίς απάντηση —καθώς ο χρόνος μόνον θα δείξει προς ποια κατεύθυνση θα κινηθεί η εφαρμογή των Στόχων— είναι το κατά πόσον και αυτοί αποτελούν τέχνασμα προσπάθειας ελέγχου όλου του διεθνούς γίνεσθαι από τις μεγάλες δυνάμεις, δημιουργώντας ένα ενιαίο σύστημα λειτουργίας τόσο των διακρατικών όσο και των δημοσιο-ιδιωτικών σχέσεων. Εδώ καλείται ο ΟΗΕ να παίζει εποπτικό και συντονιστικό ρόλο, να δημιουργήσει ένα νέο οικονομικό σύστημα που θα προσελκύσει όλους τους ενδιαφερόμενους και να ελέγχει ότι η όλη διαδικασία κινείται όσο πιο ομαλά γίνεται. Τέλος γίνεται λόγος και για ένα ακόμη ζήτημα, αυτό της μετανάστευσης (Zapatrina 2016: 40-1), το οποίο είναι πιθανό να προκαλέσει προβλήματα πολιτικής αστάθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, πράγμα που θα στρέψει τις ενέργειες στην επίλυση άμεσων ζητημάτων διαβίωσης και θα θέσει σε δεύτερη μοίρα τις προσπάθειες για καλύτερο και βιώσιμο μέλλον. Δεν πρέπει πάντως να παραλείπεται η επισήμανση ότι ο Στόχος 16 κάνει λόγο για προώθηση ειρηνικών κοινωνιών, που σημαίνει ότι και εδώ τα Ηνωμένα Έθνη, λόγω του ιδιαίτερου βάρους που έχουν στη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας, έχουν μια επιπρόσθετη ευθύνη για τη συνολική επιτυχία του εγχειρήματος. Με την επίτευξη άλλωστε των Στόχων προωθείται στην ουσία η πιο ίση, αρμονική και ειρηνική συνύπαρξη όλων των λαών και κρατών του κόσμου.

Για κάποιους αναλυτές οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης προσπαθούν να ρυθμίσουν και να διαχειριστούν σχεδόν όλους τους τομείς της σύγχρονης ζωής και αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της δράσης του ΟΗΕ για έναν καλύτερο κόσμο. Μέσω αυτών όλα τα κράτη και οι άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς μπορούν να συγκλίνουν και να δημιουργήσουν κώδικες επικοινωνίας και κοινούς τρόπους αντιμετώπισης των παγκόσμιων προβλημάτων (Sachs 2015: 53). Όπως έχει γίνει μέχρι στιγμής αντιληπτό,

χρειάζεται να δημιουργηθούν κατάλληλοι και ισχυροί θεσμοί τόσο στο εσωτερικό κάθε κράτους όσο και σε διεθνές επίπεδο, που να χαρακτηρίζονται από υψηλής ποιότητας διακυβέρνηση.

3. Κλιματική αλλαγή: εργαλείο επίτευξης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης;

Μία αλλαγή που παρατηρείται στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης σε σχέση με τους Στόχους της Χιλιετίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ο έντονος περιβαλλοντικός χαρακτήρας που τους διέπει. Ενώ μόνο ένας από τους οκτώ Στόχους της Χιλιετίας αφορούσε τη διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας εν γένει, οκτώ από τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης αφορούν άμεσα την προστασία του περιβάλλοντος¹³ εξειδικεύοντας τις δράσεις σε διάφορους τομείς: περαιτέρω σχεδόν το σύνολο των Στόχων με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο σχετίζεται με αυτή.

Ένας από τους βασικούς μοχλούς ενεργοποίησης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης και ειδικότερα του Στόχου 13, για την ανάληψη επείγουσας δράσης για την κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της, είναι η πρόσφατη συνομολόγηση της Συμφωνίας των Παρισίων (Δεκέμβριος 2015)¹⁴ στο πλαίσιο της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή. Η συμφωνία, πέρα από το ότι παρέχει έναν οδικό χάρτη με δράσεις και κατευθυντήριες οδηγίες για τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου, αποτελεί και ένα ουσιώδες εργαλείο για την αποτελεσματική λειτουργία όλων

13. Είναι οι Στόχοι 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15.

14. Η Συμφωνία των Παρισίων δεν αναλύεται εδώ εις βάθος: παρατίθενται απλώς κάποια βασικά στοιχεία της (United Nations 2015a). Πληροφορίες πέρα από το ίδιο το κείμενο της Συμφωνίας αντλήθηκαν από τον ιστότοπο: UNFCCC, *Climate Change. Get the Big Picture, The Paris Agreement*, <http://bigpicture.unfccc.int/#content-the-paris-agreement> (πρόσβαση 17/05/2017).

των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (σύμφωνα με τη διαδικτυακή σελίδα τους, βλ. United Nations 2015c).¹⁵

3.1. Η Συμφωνία των Παρισίων

Η Συμφωνία των Παρισίων, η οποία στην ουσία έρχεται να αντικαταστήσει το μη αποτελεσματικό Πρωτόκολλο του Κιότο (Δικαίος 2016: 27-8), αποσκοπεί στο να δημιουργήσει ένα σύστημα καταπολέμησης της παγκόσμιας κλιματικής αλλαγής, το οποίο να δεσμεύει όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας. Ο βασικός σκοπός της είναι ο περιορισμός της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας για τον τρέχοντα αιώνα κάτω από 2 βαθμούς Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. Μάλιστα, ύστερα από πιέσεις που άσκησαν τα μικρά νησιωτικά κράτη και κάποιες αφρικανικές χώρες, ο στόχος είναι να γίνουν μεγαλύτερες προσπάθειες, ώστε η αύξηση της θερμοκρασίας να διατηρηθεί κάτω από τους 1,5 βαθμούς Κελσίου. Για τον σκοπό αυτόν η Συμφωνία δημιουργεί ένα πρωτοπόρο σύστημα, στο οποίο κάθε κράτος αποφασίζει μόνο του για το πόσο θα μειώσει τις εκπομπές αερίου του θερμοκηπίου.¹⁶ Είναι εμφανής και εδώ η στροφή στη κρατοκεντρική προσέγγιση, 'υπό την έννοια ότι τα κράτη επιδιώκουν τη σύναψη συμφωνιών με την προϋπόθεση να έχουν εκείνα τον κεντρικό έλεγχο' (Κωνσταντινίδου 2017: 44) και όχι κάποια άλλη οντότητα (π.χ. ένας διεθνής οργανισμός), που θα μπορούσε να εγείρει αξιώσεις.

Επιπλέον η Συμφωνία έχει ως στόχο να καταστήσει αποτελεσματικότερα τα κράτη στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και για τον λόγο αυτό προβλέπει

15. Για μια αναλυτική καταγραφή των διασυνδέσεων του Στόχου 13 με τους υπόλοιπους Στόχους βλ. ICSU, ISSC 2015: 65.

16. Πρόκειται για το σύστημα των Εθνικά Καθορισμένων Προθέσεων Συνεισφοράς, όπου κάθε κράτος με βάση τις δυνατότητές του διαμορφώνει το ποσοστό μείωσης των εκπομπών του, τον τρόπο και τον ρυθμό με τους οποίους θα τις μειώσει. Για περισσότερες πληροφορίες και συγκεκριμένα στοιχεία βλ. τον διαδραστικό χάρτη του World Resources Institute στο <http://cait.wri.org/indc/> (πρόσβαση: 17/05/2017).

—επί της ουσίας καλεί τα κράτη να αναλάβουν— την κατάρτιση χρηματοδοτικού πλάνου και ενός σύγχρονου τεχνολογικού πλαισίου με έμφαση στην εκπαίδευση και στην ανάπτυξη δυνατοτήτων. Με τον τρόπο αυτόν αποσκοπεί κυρίως στην παροχή βοήθειας στα αναπτυσσόμενα κράτη και στις πιο ευάλωτες χώρες καθιστώντας έτσι την προστασία από την κλιματική αλλαγή εργαλείο προαγωγής της ανάπτυξης παγκοσμίως. Τέλος καίρια προσθήκη στην όλη διαδικασία είναι ο παγκόσμιος απολογισμός, που θα γίνεται κάθε πέντε χρόνια, με κύριο στόχο την περαιτέρω αύξηση του ποσοστού μείωσης των εκπομπών κάθε κράτους.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η Συμφωνία των Παρισίων, παρ' όλο που είναι νομικά δεσμευτική, αφήνει μεγάλο εύρος ελευθερίας στα κράτη να κινηθούν όπως αυτά κρίνουν για την επίτευξη του απώτερου στόχου. Αυτό ενέχει κάποια θετικά στοιχεία. Όπως είδαμε και για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι εθελοντικές συμφωνίες, όπως και αυτές που τις χαρακτηρίζει μια περισσότερο κρατοκεντρική προσέγγιση, είναι πιο προσφιλείς στα κράτη. Έτσι και εδώ οι συντάκτες της Συμφωνίας έκριναν ότι δεσμεύοντας κατ' αρχήν τα κράτη, αλλά επιτρέποντάς τους να ορίσουν τα ίδια την προσπάθεια που θα καταβάλλουν, θα τα κινητοποιήσουν περισσότερο να συμμετέχουν. Άλλωστε στο σύστημα δεν προβλέπονται κυρωτικοί μηχανισμοί, αλλά η λογική του έγκειται στο 'naming and shaming' (Falkner 2016). Δηλαδή όλα τα κράτη θα (προσπαθούν να) μειώνουν τις εκπομπές τους και αυτά που αποτυγχάνουν θα αποκτούν κακή φήμη και θα τίθενται π.χ. στο περιθώριο των συνεχώς εξελισσόμενων διαπραγματεύσεων ως αναξιόπιστα. Από την άλλη πλευρά βεβαίως ένα αρνητικό σημείο, το οποίο επισημαίνουν ακόμη και οι υποστηρικτές της Συμφωνίας των Παρισίων, είναι ότι είναι απίθανο η αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας να περιοριστεί στα επιθυμητά αποτελέσματα, αλλά ότι θα κυμανθεί κοντά στους 3 βαθμούς Κελσίου (Bodansky 2016: 290).

3.2. Η εφαρμογή του Στόχου 13 μέσα από τη Συμφωνία των Παρισίων

Παρ' όλα τα θετικά ή αρνητικά που μπορεί να εντοπίσει κάποιος στην εν λόγω Συμφωνία, αυτή αποτελεί ένα πρωτότυπο σύστημα που προσπαθεί να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιμετωπίζουν μέχρι σήμερα την κλιματική αλλαγή. Έτσι έρχεται σε πλήρη αρμονία με τον Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης 13 (General Assembly 2015: 23), στον οποίο προβλέπονται συγκεκριμένα η ενίσχυση της προσαρμοστικής ικανότητας και της ανθεκτικότητας απέναντι σε κινδύνους και φυσικές καταστροφές, που σχετίζονται με το κλίμα, η ενσωμάτωση κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στις εθνικές πολιτικές και στρατηγικές και η βελτίωση της εκπαίδευσης της ανθρωπίνης και της θεσμικής ικανότητας (και η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης των κρατών) σε σχέση με την ανάγκη του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής, της μείωσης των επιπτώσεών της και της έγκαιρης προειδοποίησης.¹⁷ Επιπλέον ο Στόχος 13 υπενθυμίζει ότι η δέσμευση που έχουν αναλάβει τα κράτη-μέρη της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή¹⁸ για τη χρηματοδοτική βοήθεια προς τα αναπτυσσόμενα κράτη πρέπει να εφαρμοστεί με σκοπό την κάλυψη των αναγκών των τελευταίων για την αναβάθμιση των πολιτικών και των δράσεών τους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Και εδώ οι συμπράξεις

17. Αξίζει να αναφερθεί ότι εδώ πολύ σημαντικό ρόλο καλείται να παίξει ο Στόχος 17 για την ενδυνάμωση των μεθόδων εφαρμογής των Στόχων και [την] εκ νέου προώθηση των παγκόσμιων συνεργιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς μέσα από τη συνεργασία του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα α) θα μεταδοθεί ταχύτερα και πιο αξιόπιστα η αναγκαία τεχνογνωσία και β) θα βρεθούν οι απαραίτητοι χρηματοδοτικοί πόροι.

18. Να σημειωθεί ότι ο Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 13 αναγνωρίζει τη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (στο πλαίσιο της οποίας συνομολογήθηκε και η Συμφωνία των Παρισίων) ως τον ανώτατο διεθνή και διακυβερνητικό θεσμό, που είναι επιφορτισμένος με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

ιδιωτικού-δημοσίου τομέα καλούνται να καλύψουν την αδυναμία των δημόσιων κονδυλίων να αντεπεξέλθουν στην παροχή των αναγκαίων πόρων (Uitto, Puri & van den Berg 2017: 5). Τέλος καλεί για την προώθηση μηχανισμών που θα αυξήσουν την ικανότητα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, εστιάζοντας κυρίως στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, στα μικρά νησιωτικά κράτη και στις πιο ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Επιπλέον θετικός οϊωνός για την εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων υπήρξε ότι την επικύρωσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Κίνα, παρ' ότι μέχρι σήμερα αρνούνταν να δεσμευτούν για την αντιμετώπιση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής. Το γεγονός αυτό είναι σημαντικό, όχι μόνο γιατί τα κράτη αυτά είναι δύο από τους κυριότερους ρυπαντές παγκοσμίως και κατ' επέκταση υπεύθυνοι για την αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας, αλλά και επειδή η κίνησή τους αυτή αναμένεται να οδηγήσει σε αντίστοιχες δεσμεύσεις και κράτη που έως τώρα δεν έχουν πράξει ανάλογα.

Τροχοπέδη ωστόσο σε αυτή τη θετική εξέλιξη αποτέλεσε η εκλογή του Donald Trump στην αμερικανική προεδρία, καθώς με διαδικτυακές δηλώσεις του έχει υποστηρίξει ότι η Συμφωνία δημιουργήθηκε για τον έλεγχο της αμερικανικής παραγωγής ενέργειας.¹⁹ Στενός συνεργάτης του για την περιβαλλοντική πολιτική υποστηρίζει ότι οι δεσμεύσεις της Συμφωνίας αποτελούν τεράστιο εμπόδιο για όποιο κράτος επιθυμεί οικονομική ανάπτυξη και ότι δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, ενώ παράλληλα επιτρέπουν στην Κίνα να αναπτυχθεί χρησιμοποιώντας συμβατικές μορφές ενέργειας (BBC 2017). Την 1η Ιουνίου 2017, ο Trump ανακοίνωσε την αποχώρηση των ΗΠΑ από τη Συμφωνία των Παρισίων, υποστηρίζοντας ότι έτσι θα εξυπηρετηθούν καλύτερα τα συμφέροντα του αμερικανικού λαού (Shear 2017). Το γεγονός αυτό είναι εξαιρετικά αποθαρρυντικό, καθώς οι ΗΠΑ στρέφονται πάλι και επισήμως στην παραδοσιακή οικονομική ανάπτυξη, που στηρίζεται στα ορυκτά καύσιμα, μην έχοντας σκοπό να εφαρμόσουν τις διατάξεις της

19. Δηλώσεις του Trump στο twitter καταγράφονται στο Δούση (2017: 8).

Συμφωνίας ούτε στο ελάχιστο. Άμεσα αρνητικές συνέπειες είναι α) ο κίνδυνος αύξησης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου των Ηνωμένων Πολιτειών και β) το ενδεχόμενο η αποχώρησή τους να συμπαρασύρει και άλλα κράτη που ίσως δεν ήταν τόσο πρόθυμα να εφαρμόσουν τη Συμφωνία.

Αρνητικό επίσης είναι ότι οι ΗΠΑ δεν θα ανήκουν πια στο θεσμικό πλαίσιο καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής. Πρόσφατη ανάλυση (Stemler, Shackelford & Richards 2017) υποστηρίζει ότι εάν οι ΗΠΑ και η Κίνα συνεργάζονταν στους τομείς του ελεύθερου εμπορίου και της κλιματικής αλλαγής θα συνέβαλλαν σημαντικά στην επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης και της ίσης μεταχείρισης των τριών διαστάσεων της. Η Συμφωνία των Παρισίων (και δευτερευόντως οι Στόχοι Βιώσιμοι Ανάπτυξης) προσφέρει το αρχικό θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη μιας τέτοιας συνεργασίας, η οποία θα έδινε εξαιρετική ώθηση τόσο στην προστασία του περιβάλλοντος όσο και στην κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας για αντίστοιχες δράσεις.

Η Συμφωνία των Παρισίων τέθηκε σε ισχύ στις 4 Νοεμβρίου 2016, δίχως να έχει συμπληρωθεί ούτε ένας χρόνος από την υιοθέτησή της, φαινόμενο σπάνιο (και θετικό) για διεθνείς συμφωνίες, όπως αναλύθηκε και παραπάνω. Ήδη τα κράτη που έχουν επικυρώσει τη Συμφωνία είναι 159 (συμπεριλαμβανομένης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης).²⁰ Το θεσμικό πλαίσιο επομένως έχει πλέον δεσμευτική ισχύ και τα αποτελέσματά του αναμένονται εναγωνίως τόσο για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής όσο και για την ευρύτερη επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης με οδηγό τη Συμφωνία. Η ελπίδα πλέον, μετά την ανακοίνωση αποχώρησης των ΗΠΑ, εναπόκειται στην εφαρμογή των συμπεφωνημένων από την υπόλοιπη διεθνή κοινότητα, η οποία αναγνωρίζει την άμεση ανάγκη καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής. Η ανταπόκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κίνας πάντως ήταν άμεση (Smith-Spark 2017), καθώς δήλωσαν ότι θα συνεργαστούν προς αυτή την κατεύθυνση.

20. Τα τελευταία στοιχεία αντλήθηκαν στις 8 Αυγούστου 2017 από τον επίσημο ιστότοπο της Συμφωνίας (United Nations 2015a).

Συμπερασματικές σκέψεις

Δύο δράσεις των Ηνωμένων Εθνών, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης και η Συμφωνία των Παρισίων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, αποτελούν πρόσφατη συνεισφορά του ΟΗΕ στην επίλυση παγκόσμιων προβλημάτων και ιδιαίτερα αυτών που αφορούν το περιβάλλον. Χαρακτηριστικό των δράσεων αυτών είναι η κρατοκεντρική προσέγγιση και ο εθελοντικός τους χαρακτήρας.²¹ Το γεγονός αυτό έχει ήδη συμβάλει στην αποδοχή τους από σημαντικούς δρώντες της διεθνούς κοινότητας και είναι ενδεικτικό μιας νέας τάσης στο διεθνές δίκαιο, η οποία αναμένεται να οδηγήσει σε αύξηση της παγκόσμιας συνεργασίας.

Πέραν αυτών οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης έχουν το πλεονέκτημα ότι είναι απλοί και εύκολα αναγνωρίσιμοι και, όντας εξαιρετικά συνδεδεμένοι μεταξύ τους, συνιστούν μια συμπαγή πρόταση για την εφαρμογή του τριπτύχου οικονομική ανάπτυξη, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική ευημερία. Εδώ η κλιματική αλλαγή ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης έρχεται να παίξει πολύ σημαντικό ρόλο. Η Συμφωνία των Παρισίων σε συνδυασμό με τους φιλοπεριβαλλοντικούς Στόχους δύνανται να επαναφέρουν στο προσκήνιο την περιβαλλοντική προστασία, να την καταστήσουν τον μοχλό προώθησης της κοινωνικής ευημερίας, καθώς η απορρύθμιση του περιβάλλοντος απειλεί όλο και περισσότερο τους φτωχότερους πληθυσμούς του πλανήτη (και πλέον όχι μόνο αυτούς). Για να καταστεί αυτό εφικτό, χρειάζεται σαφώς η συμβολή της βιομηχανίας και της τεχνολογίας, που θα προσφέρουν τα εργαλεία και τα μέσα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και της γενικότερης υπο-

21. Υπενθυμίζεται πως, παρότι η Συμφωνία των Παρισίων είναι νομικά δεσμευτική, οι υποχρεώσεις τις οποίες θέτει είναι κυρίως προγραμματικού χαρακτήρα και επομένως εναπόκειται στη βούληση του εκάστοτε κράτους ο βαθμός υλοποίησής τους.

βάθμισης του περιβάλλοντος ωθώντας παράλληλα στην απαραίτητη οικονομική ανάπτυξη για την επίτευξη της —αναγκαίας— κοινωνικής ευημερίας. Τότε η βιώσιμη ανάπτυξη θα έχει επιτευχθεί.

Η Συμφωνία των Παρισίων μάλιστα δύναται να αποτελέσει ένα από τα εργαλεία για την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Εάν είναι το καταλληλότερο εργαλείο παραμένει αβέβαιο, καθώς είναι ακόμη ασαφές το πλαίσιο συνεργασίας των θεσμικών δομών που υποστηρίζει τη λειτουργία των εν λόγω δράσεων. Παρ' όλα αυτά, επειδή στον Στόχο 13 αναγνωρίζεται ρητά ότι το κύριο πλαίσιο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής είναι η Συμφωνία των Παρισίων, η εφαρμογή του συγκεκριμένου Στόχου επαφίεται στη δράση που αναλαμβάνουν τα κράτη στο πλαίσιο της Συμφωνίας. Κατ' επέκταση, επειδή όλοι οι Στόχοι συνδέονται μεταξύ τους, όπως έχει αναλυθεί νωρίτερα, η εξέλιξη και οι δράσεις που απορρέουν από τη Συμφωνία αναμένεται να παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές για την υλοποίηση όλων των Στόχων.

Τόσο στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης όσο και στη Συμφωνία των Παρισίων τονίζεται η ανάγκη της ευρείας συνεργασίας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Στο υπάρχον παγκοσμιοποιημένο (οικονομικό) σύστημα η σύμπραξη αυτών των δύο κρίνεται αναγκαία, καθώς πλέον τα κράτη δεν διαθέτουν ούτε την απαραίτητη τεχνογνωσία ούτε τους κατάλληλους χρηματοδοτικούς πόρους. Έτσι κρίνεται θετική η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, καθόσον δύναται να προσφέρει (συνήθως βέβαια με ανταλλάγματα) τα απαραίτητα μέσα για την επίτευξη στόχων σε τομείς που παραδοσιακά ανήκαν στη σφαίρα δράσης των κρατών. Πιθανές όμως αρνητικές συνέπειες της συνεργασίας αυτής είναι ότι κατ' αυτόν τον τρόπο μειώνεται η νομιμοποίηση ορισμένων αποφάσεων και εγχυμονούνται κίνδυνοι για την αποσταθεροποίηση κρατικών (και δημοκρατικών) θεσμών. Όπως αναφέρθηκε, ο ΟΗΕ καλείται να διαδραματίσει ρόλο διαιτητή, ώστε η συνεργασία αυτή να αποφέρει τα μέγιστα δυνατά οφέλη, χωρίς παράλληλα να απειλήσει τις αξίες και τους θεσμούς κάθε κράτους.

Κλείνοντας έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι παρατηρείται μια μικρή, αλλά συνεπής στροφή στην πολιτική των Ηνωμένων Εθνών, όσον αφορά την ανάπτυξη και το περιβάλλον. Ενώ το 1992 στη Διάσκεψη του Ρίο το ζήτημα του περιβάλλοντος εντάχθηκε στη γενικότερη έννοια της ανάπτυξης —σε σημείο μάλιστα που παραλίγο να μη δίνεται καθόλου σημασία στην προστασία του τα επόμενα χρόνια—, φαίνεται ότι προωθείται σήμερα η επαναφορά με εντατικότερο τρόπο ενός περιβαλλοντικού μανδύα έστω ως παράλληλη ανάγκη με την οικονομική ανάπτυξη. Οι λόγοι είναι προφανείς: οι επιπτώσεις της υποβάθμισης του περιβάλλοντος γίνονται ολοένα και περισσότερο αντιληπτές. Μένει να δούμε πώς οι πρόσφατες, κατά κύριο λόγο εθελοντικού τύπου, συμφωνίες, οι οποίες προτάσσουν την προστασία του περιβάλλοντος εμφαιτικά, θα μπορέσουν να φέρουν αποτελέσματα, όταν δυστυχώς δεν υπάρχουν σαφείς ή επαρκείς δεσμεύσεις από την πλευρά των κρατών, παρά μόνο υποσχέσεις.

Από την Έκθεση Brundtland και ιδίως από το Ρίο 1992 γίνεται λόγος για τις αλλαγές που χρειάζεται το ισχύον οικονομικό (δυτικό) μοντέλο, ώστε να καταστεί βιώσιμο και να ωφελεί τον πλανήτη στο σύνολό του. Τονίζεται πάντοτε η πολιτική βούληση που χρειάζεται, κάτι που όμως δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται. Συχνά οι οικονομικά ισχυρότεροι εμφανίζονται τολμηροί στη διπλωματία και τις διακηρύξεις, πλην όμως η τόλμη τους αυτή δεν μεταφράζεται πάντοτε σε αποτελέσματα. Ίσως τα είκοσι πέντε χρόνια είναι πολύ λίγα για να αλλάξει η νοοτροπία αρκετών δεκαετιών — μια νοοτροπία ιδιαίτερα συμφέρουσα για ορισμένους και ιδιαίτερα ζημιογόνα για τον πλανήτη. Μπορεί το περιβάλλον να αντέξει άλλες καθυστερήσεις; Η ελπίδα εναπόκειται στη συλλογική προσπάθεια που βάσει των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης πρέπει να ξεκινήσει από τα χαμηλότερα επίπεδα, τα οποία θα ασκήσουν πιέσεις στα υψηλότερα. Κάλιο αργά παρά ποτέ' ο κίνδυνος είναι να επαληθευτεί η αγγλοσαξονική έκφραση: *too little, too late*. Με την απόφαση των ΗΠΑ να αποσύρουν τη συμμετοχή τους από τη Συμφωνία των Παρισίων ο κίνδυνος για καθυστέρηση της εφαρμογής των φιλοπεριβαλλοντικών μέτρων είναι πολύ μεγαλύτερος, γεγονός

το οποίο θέτει τη διεθνή κοινότητα και τα Ηνωμένα Έθνη ενώπιον των υποχρεώσεών τους, να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για την όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμετοχή στις πολιτικές για τη σύνδεση της ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Baker, S. (2016). *Sustainable Development*. Abingdon: Routledge.
- BBC (2017). ‘Ebell: Paris Agreement “a dead end”’, *HARDTalk*, 9/02/2017, <http://www.bbc.co.uk/programmes/p04scgtv> (πρόσβαση 16/05/2017).
- Bodansky, D. (2016). ‘The Paris Climate Change Agreement: A New Hope?’, *The American Journal of International Law*, 110(2), 288-319.
- Chasek, P., D. Downie & J. Welsh Brown (2014). *Global Environmental Politics*, 6th edition. Boulder: Westview Press.
- Δικαίος, Γ. (2016). *Οι Επιτροπές Συμμόρφωσης και η Συμβολή τους στην Εφαρμογή των Διεθνών Περιβαλλοντικών Συμφωνιών*. ΕΕΕΠ Ερευνητικά Κείμενα 1/2016. http://eeep.pspa.uoa.gr/fileadmin/eeep.pspa.uoa.gr/uploads/Dikaios__Epitropes_Symmorfofis.pdf (πρόσβαση 17/05/2017).
- Δούση, Ε. (2017). *Κλιματική Αλλαγή*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Δούση, Ε. (2015) ‘Η Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση στα Ηνωμένα Έθνη: Το Παράδειγμα της Κλιματικής Αλλαγής’, *Ημερίδα για τα 70 Χρόνια από την Ίδρυση του ΟΗΕ. 70 Χρόνια Ηνωμένα Έθνη: Ατενίζοντας το Μέλλον*, <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=2479> (πρόσβαση 10/2/2018).
- Δούση, Ε. (2014). *Η Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση σε κρίση: Ρίο+20: Υποσχέσεις με αβέβαιη εφαρμογή*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Falkner, R. (2016). ‘The Paris Agreement and the New Logic of International Climate Politics’, *International Affairs*, 92 (5), 1107-1125.
- General Assembly (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. A/RES/70/1.
- Gupta, J. & C. Vegelin (2016). ‘Sustainable Development Goals and Inclusive Development’, *International Environmental Agreements*, 16, 433-448.

- Hess, P. (2016). *Economic Growth and Sustainable Development*, 2nd edition. London: Routledge.
- ICSU, ISSC (2015). *Review of Targets for the Sustainable Development Goals: The Science Perspective*, Paris: International Council of Science (ICSU).
- IPCC (2014). ‘Summary for policymakers’, in: *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kerschner, F. & E. Wagner (2016). ‘Sustainability. A Long, Hard Road’, in Mauerhofer V. (ed.), *Legal Aspects of Sustainable Development: Horizontal and Sectoral Policy Issues*. Cham: Springer.
- Κωνσταντινίδου, Δ. (2017). *Η Ευρωπαϊκή Κλιματική Διακυβέρνηση πριν και μετά τη Συμφωνία των Παρισίων*. ΕΕΕΠ Ερευνητικά Κείμενα 5/2017. http://eep.pspa.uoa.gr/fileadmin/eep.pspa.uoa.gr/uploads/I_eyropaiki_klimatiki_diakybernisi_met_a_ti_symfonia_ton_Parision_TELIKO.pdf (πρόσβαση 17/05/2017).
- LeBlanc, D. (2015). ‘Towards Integration at Last? The Sustainable Development Goals as a Network of Targets’, *Sustainable Development*, 23, 176-187.
- Sachs, J. (2015). ‘Achieving the Sustainable Development Goals’, *Journal of International Business Ethics*, 8(2), 53-62.
- Sachs, J. (2012). ‘From Millenium Developmental Goals to Sustainable Developmental Goals’, *Lancet*, 379, 2206-2211.
- Σμπώκος, Γ. (2015). *Η επινόηση της αειφορίας*. Αθήνα: Οκτώ.
- Shear, M. (2017). ‘Trump Will Withdraw U.S. from Paris Climate Agreement’, *The New York Times*, https://www.nytimes.com/2017/06/01/climate/trump-paris-climate-agreement.html?_r=0 (πρόσβαση 02/06/2017).
- Smith-Spark, L. (2017). ‘EU, China Unite behind Paris Climate Deal despite Trump Withdrawal’, *CNN*, <http://edition.cnn.com/2017/06/01/europe/eu-us-climate/index.html> (πρόσβαση 02/06/2017).
- Stemler, A., S. Shackelford & E. Richards (2017). ‘Paris, Panels, and Protectionism: Matching US Rhetoric with Reality to Save the Planet’, *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law*, 19(3), 545-601.
- Uitto, J., Puri, J. & R. van den Berg (2017). ‘Evaluating Climate Change Action for Sustainable Development: An Introduction’,

- in J. Uitto, J. Puri & R. van den Berg (eds), *Evaluating Climate Change Action for Sustainable Development*, Cham: Springer.
- United Nations (2015a). *Paris Agreement*, http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php (πρόσβαση 08/08/2017).
- United Nations (2015b). *Partnerships for Sustainable Development Goals: A Legacy Review towards Realizing the 2030 Agenda*, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2257Partnerships%20for%20SDGs%20-%20a%20review%20web.pdf> (πρόσβαση 15/05/2017).
- United Nations (2015c). *Sustainable Development Goals*, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (πρόσβαση 17/05/2017).
- United Nations (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (πρόσβαση 4/05/2017).
- United Nations General Assembly (2015). *Towards Global Partnerships: A Principle-based Approach to Enhance Cooperation between the United Nations and all relevant partners*, A/RES/70/224.
- van den Berg, R. & L. Cando-Noordhuizen (2017). ‘Action on Climate Change: What Does It Mean and Where Does It Lead To?’, in J. Uitto, J. Puri & R. van den Berg (eds), *Evaluating Climate Change Action for Sustainable Development*, Cham: Springer.
- Zapatrina, I. (2016). ‘Sustainable Development Goals and Public-Private Partnership’, *European Procurement & Public-Private Partnership Law Review*, 11(1), 39-45.

ABSTRACT

George Dikaios

The UN's contribution to the effort
to bind together sustainable development
and environmental protection

In their efforts to combat the major problems which are affecting the international community, the United Nations established the Sustainable Development Goals (SDGs). The SDGs include a wide scope of actions which aim at promoting both the international collaborations as well as the cooperation of public and private sectors in order to improve the quality of life of all people. Apart from the presentation of the SDGs and the methods of their implementation, in the present article we discuss the contribution of the United Nations to the effort to bind together development and environmental protection (in particular by tackling climate change), as the latter is now considered a step of great importance in improving human life on the planet.